

KUNST EN EDUCATIE: EEN WERELDGERICHT PERSPECTIEF

Gert Biesta

Brunel University London, UK – Universiteit voor Humanistiek, NL

BEDANKT VOOR DE UITNODIGING

U HEEFT EEN INTERESSANTE UITDAGING

(MEER) ZORG EN INCLUSIE IN HET DEELTIJDS KUNSTONDERWIJS

WAT IS DAARVOOR NODIG?

Wetenschappelijk bewijs over ‘wat werkt’?

**onderwijs werkt niet: geen productieproces maar een ontmoeting
Wat werkt voor wat? Voor wie? Onder welke condities? Tegen welke prijs?**

Wat ‘kost’ het om onderwijs te laten ‘werken’?

Hysteria on exam day in South Korea

On Thursday final year high school students sat an annual entrance exam for universities and colleges in South Korea.

It is a day which is taken very seriously in the country - families pray for their children's success and the stock market opens later to help reduce traffic congestion.

Our correspondent Steve Evans was there as some of the students arrived for the tests.

South Korea's obsession with exam success

Why do South Korea's students do well?

Suneung: The day silence falls over South Korea

By Hossein Sharif
BBC

© 15 November 2018

[f](#) [m](#) [t](#) [e](#) [Share](#)

HET KUNSTENAARSCHAP VAN DE DOCENT

want onderwijs moet steeds opnieuw 'gemaakt' worden (net als podiumkunsten)

3 componenten (Durkheim)

finaliteit: het waartoe – modaliteit: het hoe
inventiviteit: de scheppende 'brug' tussen waartoe en hoe

daar zit de onderwijspedagogisch virtuositeit (Biesta)

CRUCIAAL IS DE ORIËNTATIE

weten waar je mee bezig bent: doel en bedoeling
weten wat je aan het doen bent: het unieke karakter van educatief handelen
interne relatie tussen middel en doel: het hoe doet er toe voor het waartoe

DE ORIËNTATIE STAAT ONDER DRUK: IN ONDERWIJS EN KUNSTEDUCATIE

de cultuur van het meten

de nadruk op opbrengsten en effectiviteit

de dominantie van de taal van het leren

het gaat er in het onderwijs niet om dat leerlingen leren . . .

... maar dat ze iets leren, dat ze het van iemand leren, en met een bepaald oogmerk

de taal van het onderwijs: inhoud, relatie en doel/bedoeling

de taal van het leren: een 'lege' proces-taal

de obsessie met de hersenen

de leerling als object van interventie

niet als subject van existentie

meer en meer verdwijnt uit beeld dat onderwijs mensenwerk is
door mensen, voor mensen, gericht op mens-zijn

EN WAT GEBEURT ER IN DE KUNSTEDUCATIE?

HET VERDWIJNEN VAN KUNST EN EDUCATIE UIT DE KUNSTEDUCATIE

DOOR KUNST ONDERWEZEN WILLEN WORDEN (2017)

een kritiek op de instrumentalisering van de kunsten
een kritiek op expressivisme in het onderwijs
een kritiek op (onderwijs als) betekenisgeving

een argument voor wereldgericht onderwijs

de leerling in dialoog brengen met de wereld (sociaal en natuurlijk)

een existentiële benadering van onderwijs

“het verlangen wekken om op een volwassen manier in de wereld te willen zijn”

“proberen om thuis te zijn in de wereld” – “ons verzoenen met de realiteit”

ingeleid via “Hoe afbeeldingen uit te leggen aan een dode haas.” (Beuys 1965)

een ‘aktie’ die iets belangrijks laat zien over onderwijs en onderwijzen (lesgeven)

EEN ARCHETYPISCHE VORM VAN ONDERWIJZEN: TONEN
onderwijs als iets aan iemand tonen – onderwijs als wijzen (Prange)

“Kijk, daar is iets waarvan ik denk dat het goed, belangrijk,
zinnig zou kunnen zijn om aandacht aan te besteden.”

Hoe kunnen we de aandacht van de leerling eigenlijk richten?

EEN ARCHETYPISCHE MODALITEIT VAN ONDERWIJZEN: VERKLAREN
niet het overdragen van kennis of inzicht,
maar onderwijs als dubbele waarheidsgeving (Kierkegaard)

EEN ARCHETYPISCH OBJECT VAN ONDERWIJZEN: DE AFBEELDING
Orbis Sensualium Pictus (Comenius)

DE DODE HAAS: EEN BOODSCHAP VOOR DE LERAAR
herinnert de leraar aan de radicale vrijheid van de leerling
lesgeven als gift – werk waar je niks voor terugkrijgt

ONDERWIJZEN ALS KEREN: DE LEERLING NAAR DE WERELD KEREN

WETENSCHAPPERS TONEN AAN:

MUZIEKMAKEN:

bevordert integratie
verbetert sociaalgedrag
stimuleert de intelligentie
bevordert schoolprestaties
vermindert concentratieproblemen

1] HET VERDWIJNEN VAN DE KUNST UIT DE KUNSTEDUCATIE

instrumentele rechtvaardigingen voor de kunsten in het onderwijs

kunst is nuttig omdat het cognitieve prestaties opschroeft
(tegenwoordig meestal 'via' de hersenen)

kunst is nuttig omdat het de ontwikkeling bevordert van . . .
creativiteit, moraliteit, pro-sociale houding, empathie, 21e eeuwse vaardigheden, enzovoorts

**hier gaat het niet echt om de kunst,
want als er iets snellers, goedkopere kan worden gevonden . . .**

maakt hiërarchieën zichtbaar (in onderwijs en samenleving)
Waar is het onderzoek dat toont dat je van wiskunde een betere musicus wordt?

HET ALTERNATIEF? NIET-INSTRUMENTELE RECHTVAARDIGINGEN
l'art pour l'art? art for art's sake?

KUNST IS NUTTELOOS!

Muziek maakt slim!

EEN CATEGORIEFOUT: DE VERKEERDE VRAAG

**wanneer we vragen naar het nut van de kunsten voor het onderwijs
zien we onderwijs als een productieproces: de productie van dingen
opbrengsten, learning outcomes, testresultaten**

**maar iemand die onderwijs heeft genoten is geen ding,
maar een mens die anders in de wereld staat**

**niet vragen wat kunsteducatie opbrengt, maar wat het betekent
niet vragen wat kunsteducatie produceert (maakt), maar wat het mogelijk maakt**

**onderwijs als het verschaffen van 'existentiële mogelijkheden'
manieren om in de wereld te zijn/staan
inclusief manieren van in de wereld zijn 'voorbij' het leren**

[2] HET VERDWIJNEN VAN DE EDUCATIE UIT DE KUNSTEDUCATIE

de opkomst van extreem leerstof-gerichte vormen van onderwijs

gericht op de productie van een beperkt aantal leeropbrengsten
(academische vakken en bepaalde identiteiten: leven lang lerende, goede burger)
'ondersteund' door de 'global education measurement industry'

hier verdwijnt de leerling-als-subject langzaam uit beeld
en wordt de leerling een object dat gemodelleerd en gemeten moet worden

een wending naar de kunsten om de zaak weer in balans te brengen (zie ook Bildung)

de kunsten bieden mogelijkheden voor het uitdrukken van de eigen stem, het eigen geluid,
de eigen betekenisgeving, het eigen talent, de eigen creativiteit, de eigen unieke identiteit,
enzovoorts

wat belangrijk is in een onderwijscultuur waarin die ruimte is verdwenen

MAAR WAT ALS ...

het probleem met expressivistische benaderingen van onderwijs

Wat als de stem racistisch is? Wat als de creativiteit destructief is?
Wat als de identiteit ego-centisch is?

het educatieve werk: niet alleen uitdrukken mogelijk maken,
maar ook altijd lastige vragen stellen over de kwaliteit van wat zich aandient

de vraag stellen of wat zich aandient wel of niet zal gaan helpen
om als subject in de wereld te zijn
en dit tot een levende vraag voor het kind/de leering zien te maken

kinderen en jongeren 'helpen' om op volwassen wijzen in de wereld te zijn
“het verlangen wekken om op een volwassen wijze in de wereld te willen zijn”

niet curriculum-gericht, niet kind-gericht, maar wereldgericht onderwijs

IN DE WERELD ZIJN

het ervaren van weerstand

dat de wereld **geen constructie is, maar buiten ons bestaat** en een **eigen integriteit** heeft

het *realiteitsprincipe* (Freud)

drie reacties

overwinnen – wereldvernietiging

terugtrekken – zelfvernietiging

het uithouden in het middengebied tussen wereldvernietiging en zelfvernietiging

dialogoog – niet als gesprek maar als manier van bestaan

geen wedstrijd, geen winnaars, maar een levenslange uitdaging

KUNST = DE DIALOOG VAN MENS EN WERELD

voortdurende verkenning van wat het betekent om in de wereld te zijn

VOLWASSEN-ZIJN

niet de uitkomst van een ontwikkelingsproces, maar
een manier van in-de-wereld-zijn

“In de wereld zijn, zonder jezelf in het centrum van de wereld te plaatsen.” (Philippe Meirieu)

een uitdaging voor ‘kinderen’ en ‘volwassenen’

DE pedagogische vraag

Is wat ik wens wenselijk? Is wat ik verlang verlangbaar?
voor mijn eigen leven, mijn leven met anderen, op deze planeet

**niet achter je wensen en verlangens aanlopen – ook niet ze onderdrukken
maar je wensen en verlangens bevragen en omvormen
zodat ze volwassen in-de-wereld-zijn kunnen ondersteunen**

met name belangrijk in een wereld/economie die vooral wil dat we meer verlangen

**KUNST = ONTMOETEN, VERKENNEN
EN OMVORMEN VAN (JE) VERLANGENS**

HET EDUCATIEVE WERK

[1] onderbreken
van verlangens, van het met-jezelf-zijn, van identiteit

het inbrengen van weerstand (materieel en sociaal)
met een oriëntatie op volwassen-in-de-wereld-zijn
(want niet iedere onderbreking heeft die oriëntatie)

[2] uitstellen

ruimte, tijd en vormen bieden
om in relatie te komen met je verlangens
en er mee en 'aan' te werken

[3] ondersteunen (sustenance)

om het uit te houden in de dialoog met de wereld
laten zien dat wat op korte termijn moeilijk is,
op langere termijn de betere optie zou kunnen zijn

KUNST HEEFT HIER VEEL TE BIEDEN / MISSCHIEN ZELFS IETS UNIEKS

DE DIALOOG VAN HET IK MET DE WERELD

een kwestie van begrijpen?

[1] begrijpen als betekenis-geven (interpretatie)

Wat betekent dit? Hoe kan ik dit begrijpen?

[2] of: begrijpen als ‘een proces zonder einde waarin we steeds opnieuw proberen ons te verhouden tot en ons te verzoenen met de werkelijkheid, dat wil zeggen, waarin we proberen thuis te zijn in de wereld’ (Hannah Arendt)

kunst als betekenis-geven, kunst als begrijpen, kunsteducatie als het begrijpen van kunst

**maar soms valt kunst niet te begrijpen en soms valt het leven niet te begrijpen
en juist dan is er de uitdaging om het uit te houden en er bij te blijven
om te proberen thuis te zijn in de wereld**

van Wat betekent dit? Hoe kan ik dit begrijpen? naar
Wat vraagt dit van mij? Wat probeert dit mij te zeggen?
Wat probeert dit mij te onderwijzen?

dat begint bij raken en geraakt worden: ‘the sound of surprise’

SAMENGEVAT

**een wereldgerichte visie op onderwijs: focus op bestaan-als-subject
“in de wereld maar niet in het centrum van de wereld”
in het moeilijke midden tussen wereldvernietiging en zelfvernietiging**

onderwijs/onderwijzen als keren

**“Kijk, daar is iets waarvan ik denk dat het goed, belangrijk,
zinnig zou kunnen zijn om aandacht aan te besteden.”**

**de kunsten zijn geen instrument voor dit educatieve werk
het werk van de kunsten is dit werk
de voortdurende poging om te proberen thuis te zijn in de wereld**

betekenis-geven is secundair ten opzicht van geraakt-worden

**kunst is niet de brug naar de wereld
maar de manier waarop de wereld met ons in gesprek kan (wil?) komen
als we tenminste de kunst toestaan om haar educatieve werk te doen
als we tenminste door kunst onderwezen willen worden**

**DIT BIEDT GEEN PASKLAAR ANTWOORD
EN IN ZEKERE ZIN ZELFS GEEN ANTWOORD**

**MAAR WEL EEN WEERWOORD
TEGEN HET VERDWIJNEN VAN KUNST EN EDUCATIE
UIT DE KUNSTEDUCATIE**

**EN HOPELIJK OOK EEN ORIËNTATIE
VOOR HET KUNSTENAARSCHAP VAN DE DOCENT**

OOK IN HET DEELTIJDS KUNSTONDERWIJS

dank voor uw aandacht

www.gertbiesta.com -- gertbiesta@gmail.com